

Klagande
Se sändlista

Överklagande av beslut om rivningslov för "Liljeholmsbadet" (flytande badhus) på fastigheten Södermalm 1:23 i Stockholms kommun

Beslut

Länsstyrelsen avvisar överklagandena.

Beskrivning av ärendet

Stadsbyggnadsnämnden i Stockholms kommun (nämnden) beslutade den 22 juni 2021, dnr 2021-00880, att, med stöd av 9 kap. 34 § plan- och bygglagen (2010:900), PBL, bevilja rivningslov för rivning av badhus på fastigheten Södermalm 1:23. Av beslutet och tillhörande tjänsteutlåtande framgår bl.a. följande.

För badhuset och berörd del av fastigheten gäller detaljplan 1353A. Det är inte skäligt att neka ansökan om rivningslov utifrån proportionalitetsprincipen samt en viktning av kostnaden för att rusta upp badhuset jämfört med att riva badhuset. Detta med hänsyn till badhusets nuvarande skick samt de kostnader och den tekniska svårigheten som är förenad med att rusta upp badhuset.

Svenska byggnadsvårdföreningen, Föreningen Liljeholmsbadets vänner, Samfundet S:t Erik, Storstockholms lokalförening i Personskadeförbundet RTP, Västra Södermalms hembygdsförening, Katarina hembygdsförening, Carl-Fredrik Paleus, Maria Nilsson, Marianne Paulsson, Marina Santini, Arne Kriström, Diana Arambasic, Johan Klingborn, Jonathan Cedergren, Mari Kretz, Pia Grademo Bergman, Susanne Peyre, Susanne Felin, Ulla Nordfors, Birgit Lilja, Yvonne Domeij, Tekla Tunberg och Martha Nelson har överklagat beslutet och yrkat att det upphävs. Flertalet av de klagande har även yrkat att beslutet inhiberas.

Maria Nilsson, Marianne Paulsson, Diana Arambasic, Johan Klingborn, Mari Kretz, Pia Grademo Bergman, Susanne Peyre och Susanne Felin har i separata men likalydande överklaganden framfört i huvudsak följande. Liljeholmsbadet ska tas till en torrdocka för en genomgång av en sakkunnig. En bedömning ska göras av denne sakkunnige innan beslut tas om badets framtid. Badet ska renoveras och tas i bruk igen ifall de sakkunnigas genomgång visar att det är

möjligt. Liljeholmsbadet är en kulturhistorisk byggnad och dess användning som bad är en unik företeelse i Stockholm och i Sverige.

Carl-Fredrik Paleus har sammanfattningsvis anfört följande. Liljeholmsbadet är en kulturskatt och unik i sin funktion som ett flytande badhus. Det vore en stor förlust och skada för Stockholms kulturarv om Liljeholmsbadet rivs. Underlaget är bristfälligt. Om renoveringskostnaderna är rimliga efter en ny och professionell bedömning så ska badet finnas kvar och renoveras.

Arne Kriström har anfört följande. Liljeholmsbadet är K-märkt och borde vara skyddat mot att rivas. Detta var Stockholms enda lugna och trygga bad för medelålders, äldre och för de med funktionsvariation. En oberoende besiktning bör genomföras. Liljeholmsbadet renoverades nyligen och är i övrigt fint, bibehållet och har en mysig gammal stil.

Jonathan Cedergren anför följande. Liljeholmsbadet är ett unikt bad som är samhällsviktigt för både unga och äldre. Att riva Stockholms enda kvarvarande flytande varmbadhus som har funnits på samma plats i 90 år är fel. Badet har ett stort kulturhistoriskt värde och borde bevaras och renoveras till toppskick igen. Stockholms stads beräkning att renoveringen skulle kosta 300 miljoner kronor är inte hållbar. Badet borde transporteras till Beckholmsvarvet för en undersökning och fullständig redovisning av vad en renovering skulle kosta. Byggnaden är grönklassad.

Ulla Nordfors har anfört följande. Beslutet bör ändras eftersom experter har påpekat felaktigheter i den utredning som säger att badet har vittrat sönder och att den tekniska statusen skulle vara i dåligt skick. Kostnaden för att torrsätta Liljeholmsbadet ska baseras på vad det kostade när badet torrsattes sist. Liljeholmsbadet bör transporteras till en torrdocka för en genomgång och skulle det då visa sig att badet är bortom all räddning så kan det rivas. Liljeholmsbadet har ett historiskt, kulturhistoriskt, miljömässigt och konstnärligt värde. Badet är grönklassat av Stockholms stadsmuseum. Det är cyniskt att påstå att det inte är ekonomiskt försvarbart att renovera Liljeholmsbadet och att skriva att kostnaden per badare blir för hög utan att nämna badets värde för reumatiker, rörelsehindrade, små barn och många fler. Det måste värnas om Stockholms kulturarv och om de människor i Stockholm och runt omkring som är i behov av ett litet bad där de kan känna sig trygga.

Marina Santini anför följande. Beslutet att bevilja rivningslov strider mot 9 kap. 34 § PBL. Beslutet är baserat på det felaktiga antagandet att det är för dyrt att bevara badet. Kultur kan inte bli monetariserad.

Martha Nelson har anfört följande. Badet är litet och lagom stort. Det främjar social verksamhet för människor med funktionsvariationer och

för de som lever i samhällets utkant. Badet ligger centralt och är lätt åtkomligt. Badet är ett kulturarv som ska vårdas.

Birgit Lilja har som stöd för överklagan angett att en professionell undersökning av byggnaden behöver göras. Hon har kunnat använda bassängen för träning efter operationer.

Yvonne Domeij har anfört följande. Ända sedan 1966 har hon bott på Södermalm. Badets lilla format, lättillgängligheten, det varma bassängvattnet m.m. har uppskattats mycket av dem.

Tekla Tunblad har angett följande. Hon har som rörelsehindrad pensionär haft många års träning och simning i den uppvärmda bassängen. Den lugna vänliga miljön finns ingen annanstans på Södermalm.

Svenska byggnadsvårdföreningen har sammanfattningsvis anfört följande till stöd för sin talan.

Svenska byggnadsvårdföreningen grundades 1975 och är en oberoende icke vinstdrivande ideell förening med cirka 7 000 medlemmar. Föreningens ändamål är att slå vakt om det byggda och gröna kulturarvet och nyttja det som en resurs i stadsutvecklingen. Enligt Århuskonventionen ska varje part garanteras rätten att få tillgång till information, allmänhetens rätt att delta i beslutsprocesser och rätten att få tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor.

Högsta domstolen, har i dom den 9 juli 2020, mål nr Ö 6554-19 fastställt att miljöorganisationer har klagorätt i ärenden avseende detaljplaner som kan påverka kulturmiljön. Högsta domstolen har i dom den 11 mars 2020, mål nr Ö 6017-18, fastställt att miljöorganisationer har klagorätt i ärenden om bygglov, och i domen skriver Högsta domstolen att PBL inte uttömmande reglerar miljöorganisationers rätt att klaga på beslut som berör miljön och naturskyddet. Det fastslås i domen att 42 § förvaltningslagen (2017:900), FL, ska ges en tolkning som innebär att miljöorganisationer har en klagorätt i fråga om bygglovsbeslut som aktualiserar hänsynstaganden som mer tydligt är relaterade till miljön. Detta ska tolkas till att även gälla beslut om rivningslov.

Det strider mot gällande lagstiftning att riva en kulturhistoriskt värdefull byggnad som vittnar om den historiska utvecklingen på en ort. Klagorätt har getts till Svenska byggnadsvårdföreningen i ett ärende avseende rivningslov och bygglov i mark- och miljödomstolens dom den 11 februari 2021, mål nr P 58-21.

Liljeholmsbadet invigdes 1930 under en tid då Liljeholmen främst innehöll industrier och arbetarbostäder som i de flesta fall saknade egna badrum. Liljeholmsbadet byggdes för att tillgodose

industriarbetarfamiljers hygienbehov. Flytande badhus var tidigare en vanlig syn i Stockholm och Liljeholmsbadet utgör det sista av en 300 årig kulturell företeelse med en stark koppling till Stockholms samhällshistoria. Liljeholmsbadet ritades av stadsarkitekt Gunnar Leche som svarade för ett stort antal byggnader och miljöer av hög arkitektonisk klass i främst Uppsala. Liljeholmsbadet utgör det enda kända verk av Gunnar Leche i Stockholm. Eftersom det inte finns ett liknande bad i Stockholm så skulle staden genom rivning förlora en unik anläggning som ritats av en namnkunnig arkitekt.

Liljeholmsbadet har under åren utgjort en viktig samlingsplats för föreningar med medlemmar med funktionsvariationer samt äldre och besökare med rörelsehinder. Tack vare Liljeholmsbadets storlek, särskilda funktionsanpassning, räcke runt bassängen, låga trappsteg och sittlift har dessa besökares behov kunnat tillgodoses. Vid tiden för stängning besöktes Liljeholmsbadet av cirka 55 000 besökare per år. Det stänges 2016 då Stockholms stad ansåg att det var i för dåligt skick för att nyttjas. Det har förfallit sen dess och har idag kraftig slagsida.

Badet är grönklassificerat av Stockholms stadsmuseum, vilket innebär att byggnaden bedöms ha ett högt kulturhistoriskt värde och att vara "särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt". Skönhetsrådet har tidigare påtalat att Liljeholmsbadet borde få någon form av kulturskydd. Liljeholmsbadet har höga kultur- och samhällshistoriska värden och det skulle vara en stor förlust både för stadsbilden och för läsbarheten av stadens historia om badhuset rivs. En rivning skulle också strida mot det nationella miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* och det *Arkitekturpolitiska målet*, som båda anger att kulturhistoriskt värdefull bebyggelse ska värnas.

Föreningen Liljeholmsbadets vänner har överklagat beslutet och yrkat att rivningslovet upphävs, att badet tas till en torrdocka för att en sakkunnig ska kunna göra en genomgång och bedömning innan beslut tas om badets framtid. De yrkar vidare att badet renoveras och tas i bruk igen som kommunalt badhus om sakkunnig anser att det är möjligt. Yrkande framställs om inhibition av beslutet. De har sammanfattningsvis anfört följande till stöd för sin talan.

Föreningen Liljeholmsbadets vänner är en intresseförening som bildades 1992 och som värnar om att bevara badet. Föreningen vill också främja kultur och det sociala livet. På Liljeholmsbadet anordnades jazzkvällar och andra kulturevenemang, gratisbad för hemlösa och julbad för boende på Alla kvinnors hus.

I de undersökningar som har genomförts förekommer direkta felaktigheter. Till exempel att det inte finns en sekundärsida för anslutningen till Fortums fjärrvärmenät. Det påstås även felaktigt att

det inte finns en personaltoalett eller personaldusch och att tillgängligheten för personer med nedsatt rörlighet och orienteringsförmåga inte kan mötas. Skrovet har inte kunnat undersökas och enda sättet att undersöka det är på en torrdocka. Beckholmsvarvet har bedömt att badet kan renoveras för halva den kostnad som fastighetskontoret räknat fram och att det föreligger många felaktigheter i de utredningar som fastighetskontoret tagit fram.

Mellan 2001 och 2015 har stora renoveringar och investeringar gjorts i Liljeholmsbadet. Det har bl.a. satts in ett nytt vattenreningsverk, ny sprinkleranläggning, ny landgång och badutrymmena hade renoverats. Det går inte ihop att så stora investeringar i en byggnad har gjorts och att den sedan ska rivas. Liljeholmsbadet var i mycket bra skick när det stängdes 2016.

Liljeholmsbadet är en kulturhistorisk byggnad och ett flytande badhus och den enda flytande badanläggningen som finns kvar i Stockholm. Badet utgör ett exempel på arbetarklasshistoria och hygienhistoria. Det är grönklassat av Stockholms stadsmuseum och har stor påverkan på stadsbilden och är förknippad med höga kulturhistoriska värden. Det finns ett folkligt stöd för att bevara Liljeholmsbadet.

Rörelsen för funktionsvarierade efterfrågar just det som Liljeholmsbadet erbjöd, en bassäng på 17 meter med 30 gradigt vatten och mycket god tillgänglighet och småskalighet.

Liljeholmsbadets vänners överklagan har kompletterats med följande. De yrkar inhibition i ärendet, att badet tas till torrdocka för en sakkunnig genomgång och bedömning, att badet renoveras och tas i bruk igen som ett kommunalt badhus, om den sakkunniga genomgången visar att detta är möjligt. De ifrågasätter de undersökningar som gjorts 2015 och 2016, eftersom det förekommer direkta felaktigheter i dem. De redogör för exempel på detta. De har bifogat flertalet skrivelser avseende badet och handläggningen av rivningslovet.

Samfundet S:t Erik har sammanfattningsvis anfört följande till stöd för sin talan. Badets stora kultur- och socialhistoriska värden går helt förlorade vid en rivning. Det bör tas fram en fördjupande kostnads kalkyl för att renovera badet. Om en ny pontonanläggning uppförs på platsen ska den ha samma funktion, storlek och utseende som dagens bad.

Liljeholmsbadet invigdes 1930. Arkitekt var Uppsalas dåvarande stadsarkitekt Gunnar Leche och konstruktör för pontonunderbyggnaden och simhallen var Gustaf Heijkensköld. Liljeholmsbadet är utformat som en träpaviljong med svagt svängt koppertak och är med sin pontonkonstruktion av betong med bassäng unik i Stockholm. Badet har i cirka 90 år varit en viktig del av

Stockholms stadsbild. Behovet av ett bad här var stort år 1930 då en stor del av omgivande bebyggelse ännu saknade badrum. Liljeholmsbadet är med sin funktion ett stycke social- och hygienhistoria som berättar om stadens utveckling under 1900-talet. Stockholms stadsmuseum har klassat den ”grön” på sin klassificeringskarta, således en byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Badet har underhållits kontinuerligt och en första större renovering genomfördes 1951 då badet delvis hade sjunkit. Under 2000-talet har en rad underhållsåtgärder utförts för åtskilliga skattemiljoner men också med hjälp av frivilliga arbetsinsatser från badets vänförening. En renovering av pontonunderbyggnaden utfördes i torrdockan 2002 och så sent som 2013 installerades ett nytt sprinklersystem och 2015 renoverades personalutrymmen och kök. Pontonen har ett renoveringsbehov och den kostnads kalkyl för renovering som nämnden baserar sitt beslut på innebär höga kostnader. Det råder dock skilda uppfattningar om kostnaderna och om vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att badet ska kunna renoveras. Stockholms stad bör göra en ny bedömning av kostnaderna för en renovering innan rivningen av badet realiserar.

Badet har en stor betydelse som bad för barn, äldre och personer med olika funktionsvariationer som har svårt att finna sig till rätta i stadens större bad.

Samtidigt som ansökan om rivningslov tillstyrktes bifölls ett förhandsbesked för en ny pontonanläggning med annan användning. För det fall Liljeholmsbadet måste rivas kan endast en ny anläggning med samma funktion, storlek och utseende som dagens Liljeholmsbad, eller en rekonstruktion till ursprungligt utseende, accepteras.

Stockholms stadsmuseum och skönhetsrådet har avstyrkt att Liljeholmsbadet rivs. Beslutet i ärendet brister också med hänsyn till hållbarhetstänk. Nämnden ska verka för en hållbar framtid och ta hand om den bebyggelse som redan finns.

Storstockholms lokalförening i Personskadeförbundet RTP har överklagat beslutet och yrkat att beslutet ska upphävas och återförvisas till nämnden för ny handläggning. De har sammanfattningsvis anfört följande. Liljeholmsbadet har sju hyresgäster som utgörs av föreningar som representerar personer med funktionsnedsättningar. Dessa har på Liljeholmsbadet kunna träna, vilket minskar risken för fallolyckor. Dessa olyckor innebär en hög kostnad för samhället och personligt lidande för den enskilde. Dessa sju föreningar har inte beaktats som sakägare och man har inte skapat en samrådsrets. Med tanke på de samhällsekonomiska konsekvenserna så vore det rimligt. Stockholms stad har även sagt upp avtalet med de sju föreningarna utan att presentera en fullvärdig

alternativ lösning. De har till sin överklagan bifogat rapporter angående fallolyckor och samhällets kostnader för dessa samt ”program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning”.

Västra Södermalms hembygdsförening har anfört sammanfattningsvis följande. Liljeholmsbadet utgör en del av Södermalms kulturhistoria. Det är ett levande kulturarv med en inkluderande verksamhet som vänder sig till alla åldrar och till de som behöver en verksamhet av det mindre formatet. Byggnaden utgör en del av Stockholms arkitekturhistoria och representerar en tid då småskalighet och människors behov stod i fokus. Renovering är nödvändigt till en trovärdig kostnad och det bör tas fram en fördjupad/alternativ kostnadskalkyl. Skulle ett nytt bad behöva byggas ska det vara ett bad med samma storlek och utseende som det befintliga badet.

Katarina hembygdsförening har i huvudsak anfört följande. Att riva Liljeholmsbadet är inte att leva upp till Stockholms stads hållbarhetsmål. Många har vädjat om att man bör rädda Liljeholmsbadet som varit så väl anpassat för många specifika grupper genom bl.a. sin småskalighet. Det flytande varmbadhuset är en unik anläggning som vittnar om både arbetarklasshistoria och hygienhistoria. Liljeholmsbadet är en viktig del av Stockholms stadsbild och finns med bland presenterade sevärdheter i turistbroschyrer. De har till överklagan bifogat en sådan affisch. Att riva badet och planera att bygga nytt är inte miljömässigt hållbart. En fördjupade kostnadskalkyl för en renovering av badet bör tas fram.

Sökande gavs möjlighet att yttra sig och anförde följande. Den 22 juni 2021 beviljade nämnden rivningslov för Liljeholmsbadet. Samtidigt beviljades ett förhandsbesked för att på platsen uppföra en ny pontonanläggning. Beslutet avseende förhandsbeskedet har bifogats yttrandet. I samband med en planerad renovering av badet upptäcktes så stora skador i betongkonstruktionen att fara för liv förelåg. 2016 tvingades badet stänga sin publika verksamhet. De åtgärder som krävdes för att säkra och renovera badet bedömdes innebära oralistiskt höga kostnader i förhållande till den mindre mängd besökare som badet, med tanke på sin storlek, kan härbärgera. Vidare uppfyller anläggningen inte dagens tillgänglighetskrav för personer med nedsatt rörelse- och orienterbarhet, vilket skulle aktualiseras vid en större renovering; ytorna räcker helt enkelt inte till. Dessutom föreligger en påkörningsrisk av fartyg i farleden, något som den föråldrade konstruktionen inte är byggd för att klara. Sammantaget är det fastighetskontorets bedömning att det enda återstående alternativet är en rivning, men med möjlighet till återuppbyggnad. Med hänsyn tagen till att anläggningen genom åren kommit att bli en omtyckt silhuett i stadsbilden har den bästa lösningen bedömts vara att samtidigt som rivningslovet lämnats in, ansöka om ett förhandsbesked

för att på samma plats få uppföra en, så långt det är möjligt, gestaltningsmässigt lik anläggning. Till förhandsbeskedet bifogades ritningar över befintlig badanläggning samt illustrationer som visar hur anläggningen skulle kunna te sig.

Klagandena gavs därefter möjlighet att yttra sig. Följande yttranden inkom.

Maria Santini har bland annat framfört följande i sitt yttrande. Fastighetsdirektör och chef för fastighetskontoret i Stockholms stad, Anders Kindberg, menar att det blir för dyrt att renovera badet men inte visat några kalkyler på att så är fallet. Att badet ska ersättas med en ny byggnad är bara för att privata aktörer ska kunna tjäna pengar på den. Förhandsbeskedet indikerar att beslutet redan har tagits. Hon ifrågasätter vilka de ”flertal sakkunniga” är som menar att det är orealistiskt att renovera badet. Fastighetsdirektören förstår inte kulturarv och värdet av det för nuvarande och kommande generationer av stockholmare.

Storstockholms lokalförening i Personskadeförbundet RTP

Stockholm Stads fastighetskontors information understryker enbart vad de angett i sitt överklagande. Beredningen i ärendet uppfyller inte PBL:s krav och Stockholms stad har inte respekterat högre norm, trots att man har lovat detta, (se funktionshindersmannens rapport 2019). Stockholms stads politiker och tjänstemän håller inte ingångna avtal med föreningar, som representerar ett stort antal personer med funktionsnedsättning, vilket man har skyldighet att göra även om man drabbas av höga kostnader, se bilagd dom C-28/20 pkt 49 och 50. Till yttrandet har de bifogat styrkande av att Stockholms stad redan hösten 2016 var medvetna om vilka föreningar som hade hyresavtal för nyttjande av Liljeholmsbadet; att Personskadeförbundet RTP haft hyresavtal och nyttjat badet sedan 1950-talet samt kompletterande material angående samhällsvinster med träning och rehabilitering. De menar att Stockholms stad kränker funktionsnedsattas grundläggande och mänskliga rättigheter.

Liljeholmsbadets vänner har kompletterat sitt yttrande enligt följande. Stockholms stad vill ”uppföra en ny pontonanläggning, som ersättning för det illa åtgångna badhuset”. Liljeholmsbadets vänner hävdar att badet inte var illa åtgånget när det plötsligt stängdes 2016. Tvärtom var det, i alla fall invändigt, i mycket fint skick. Stora renoveringar och investeringar hade skett de sista åren. Det är märkligt att Fastighetskontoret inte kontaktar Beckholmens varv som renoverade badet sist. I stället vänder sig Stockholms stad till två olika betongföretag som inte alls känner till badet. De levererar en mycket negativ rapport. Med den rapporten som underlag togs beslut om att avyttra badet och när det misslyckades togs beslut om rivning. Badet hänger i dagsläget snett så pontonens betong är väl synlig. VD för Beckholmens varv gjorde en besiktning utifrån och han hävdar att

betongen är i bra skick. Han har inte tillåtits gå in i badet. Vid stängningen påstods att badet vara en riskfaktor och att det kunde sjunka när som helst. Nu har det legat på sin plats i över fem år och inte sjunkit. Liljeholmsbadet bör tas till Beckholmens torrdocka för en genomgång av specialister och för en slutgiltig bedömning.

Att det föreligger en påkörningsrisk av fartyg i farleden stämmer enligt Sjöfartsverket. Dock har badet legat på samma plats i 90 år och ingen påkörningsolycka har hittills skett. För att vara på den säkra sidan kan man i framtiden lägga badet med långsidan mot stranden, som i historisk tid.

Det är märkligt att Stockholms stad har givit förhandsbesked för en ny ponton, som ser ut att bli en stor badbrygga. Påbyggnaden på pontonen kommer inte att innehålla ett bad. Bad ser ut att ska ske i Årstaviken. Det, om något, är helt olämpligt på grund av att en farled går nära intill. Det som planeras är inte en återuppbyggnad då det inte finns några badmöjligheter i byggnaden.

Gällande att anläggningen inte uppfyller dagens tillgänglighetskrav för personer med nedsatt rörelse- och orienterbarhet ifrågasätts då badet 1960 inrättades som ett specialbad för de med funktionsvariationer. När badet stängdes var sju föreningar stamgäster på badet.

Diana Saksala har i egenskap av medlem i Liljeholmsbadets vänner framfört bland annat följande i sitt yttrande. Det var sju handikappföreningar som abonnerade badet en gång i veckan vilket handlar om 400-500 personer med funktionsvariationer i veckan. Sedan 2004 har flertalet investeringar gjorts avseende renovering av badet. Att badet skulle vara i så dåligt skick som Stockholms stad påstår är fullständigt orimligt. Fastighetskontoret menar att eftersom renoveringen är så pass omfattande, ska det anses som nybyggnad, vilket innebär att tillgänglighetskraven ser helt annorlunda ut och att byggnaden då är för liten för att tillgänglighetsanpassa. I Boverkets byggregler, BBR, står dock att beroende på byggnadens utförande kan avsteg från kraven i BBR göras. Vid ombyggnad/annan ändring får man anpassa och göra avsteg från tillgänglighetskraven med hänsyn till varsamhetskravet och förvanskningsförbudet samt därutöver, med hänsyn till byggnadens förutsättningar, och om det är uppenbart oskäligt med hänsyn till ändringens omfattning. Det stämmer alltså inte att tillgänglighetskraven inte kan uppfyllas enligt moderna krav eftersom hänsyn ska tas till byggnadens förutsättningar. Hon vill även framhålla att Stockholms Stads Fastighetskontor aldrig har gjort en tillgänglighetsutredning under alla dessa år. De har inte heller haft något samråd med de sju handikappföreningar som abonnerade badet regelbundet varje vecka. Med hänsyn till de investeringar som gjorts år 2004-2016 är omfattningen av renoveringen som Stockholms Stads

Fastighetskontor föreslår orimlig. Samtliga sju handikappföreningar var nöjda och badet har varit ett handikappbad sedan 1950.

Ulla Nordfors har bland annat yttrat sig enligt följande.

Fastighetskontoret har inte kontaktat Beckholmens varv, där badet renoverades 2001. Kontoret har anlitat två betongföretag utan kännedom om badet. Att badet hänger snett kan bero på att tjänstemännen på Stadsbyggnadskontoret vill att badet ska se mer slitet ut än det är. VD:n för Beckholmens varv har gjort en besiktning utifrån och hävdar att betongen är i gott skick. Badhuset har stor påverkan på stadsbilden och är förknippad med höga kulturhistoriska värden. Stockholms stadsmuseum och Rådet till skydd för Stockholms skönhet avstyrker rivning. Fastigheten är grönklassad. I Stockholms Översiktsplan är badhuset beläget inom den kulturhistoriska värdefulla miljön som utgör del av riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Stadsmuseet anser att badet är en viktig länk i stadens badtradition och att badets stora kultur, samhälls- och socialhistoriska värde gör att det ska bevaras. Det kan inte vara omöjligt att renovera detta unika bad samtidigt som man kan godkänna helt obeprövad teknik i andra av Stockholms stads byggprojekt.

Svenska byggnadsvårdsföreningen har yttrat sig enligt följande.

Fastighetskontoret anför att ”de åtgärder som krävs för att säkra och renovera badet bedöms innebära orealistiskt höga kostnader”. Detta är ett vanligt argument hos fastighetsägare som vill riva byggnader, men som ofta saknar grund. Eftersom ingen besiktning skett i torrdocka kan grunderna för fastighetskontorets bedömning ifrågasättas. Stockholms stad har underlåtit att underhålla Liljeholmsbadet och därmed har Stockholms stad brutit mot 8 kap. 14 § PBL där det anges att byggnadsverk som är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt ska underhållas så att de särskilda värdena bevaras. Här handlar det om ett mycket värdefullt byggnadsverk som betyder mycket för den historiska stadsbilden och platsens identitet. Att bevara kulturhistoriskt värdefulla byggnader bör vara en viktig del av Stockholms stads mål att skapa ett långsiktigt hållbart samhälle.

Birgit Lilja har yttrat sig enligt följande. De vidhåller sitt stöd för Liljeholmsbadets vänner. En erfaren och kompetent analys av badets status behöver göras av en expert på byggande och renovering av marina byggnader. De håller inte med Stockholms stad om vad som framförts avseende kostnader och tillgänglighet.

Katarina Hembygdsförening har yttrat sig enligt följande. 1960 inrättades Liljeholmsbadet som ett specialbad för handikappade med en handikapphiss ner i bassängen, räcken, ramp och 30 grader i vattnet. Samtidigt anpassades omklädningsrum, duschrum och toalett. 2001 renoverades Linjeholmsbadet på Beckholmens varv. 2015

renoverades personalutrymmen och kök och även andra åtgärder vidtogs. Detta har inte tagits upp i Stockholms stads utredningar. 2016 fattades beslutet att stänga badet. Badet har missköotts eftersom man underlåtit att åtgärda de eventuella riskerna som fanns. I över fem år har Liljeholmsbadet legat kvar på sin plats och inte sjunkit. Badet har höga kulturhistoriska värden och är grönklassad. Påståendet om bristande tillgängligheten på Liljeholmsbadet stämmer inte alls. Badet har frekventerats av flertalet föreningar som var stamgäster. Det är också mycket märkligt att Stockholms stad nu har givit förhandsbesked för en ny ponton med en påbyggnad som inte kommer att innehålla ett bad.

Motivering till beslutet

Av 9 kap. 10 § första stycket PBL följer bl.a. att det krävs rivningslov för att riva en byggnad inom ett område med detaljplan om kommunen inte har bestämt något annat i planen. Den i ärendet aktuella detaljplanen innehåller vare sig någon bestämmelse om att rivningslov inte krävs eller något förbud mot rivning. Enligt 9 kap. 34 § PBL ska rivningslov ges för en åtgärd som avser en byggnad som inte omfattas av rivningsförbud i detaljplan eller områdesbestämmelser eller bör bevaras på grund av byggnadens eller bebyggelsens historiska, kulturhistoriska, miljömässiga eller konstnärliga värde. Vid prövningen av rivningslov ska hänsyn tas till både allmänna och enskilda intressen, 2 kap. 1 § PBL.

I PBL anges inte särskilt vem som kan ha rätt att överklaga ett beslut om rivningslov. I brist på särskilda regler om rätten att överklaga ett beslut får förvaltningslagens (2017:900), FL, regler om besvär rätt tillämpas. Enligt 42 § FL får ett beslut överklagas av den som beslutet angår om det har gått hen emot. Bestämmelsen innebär att det vid förvaltningsbesvär inte finns någon allmän klagorätt för var och en som är missnöjd med ett avgörande. Det krävs att klaganden har ett sådant intresse i saken att det berättigar hen att överklaga.

I praxis har det slagits fast att en granne inte har rätt att överklaga ett beslut om beviljat rivningslov. Regeringsrätten har i rättsfallet RÅ 1993 ref. 14 bl.a. uttalat att det av förarbetena till den paragraf i äldre plan- och bygglagen (1987:10) som motsvarar 9 kap. 34 § PBL, framgår att syftet med rivningsreglerna är att de ska kunna fungera som ett komplement till byggnadsminnesförklaring enligt lagen om kulturminnen m.m. och ge kommunerna vidgade möjligheter att bevara bebyggelse. Det är således kommunen som vid lovgivning bevakar de allmänna intressena. Varken i PBL eller dess förarbeten finns något uttalat skyddssyfte vad gäller grannar eller övrig allmänhet, vilket skulle kunna ge dessa klagorätt enligt 42 § FL vid beviljat rivningslov. De privatpersoner som överklagat rivningslovet kan således inte anses ha klagorätt.

Av bland annat Storstockholms lokalförening i Personskadeförbundet RTP:s överklagan framgår att Liljeholmsbadet hade sju hyresgäster som utgörs av föreningar som representerar personer med funktionsnedsättningar samt att Stockholms stad har sagt upp avtalet med de sju föreningarna. Då dessa föreningar inte längre har ett hyresavtal/nyttjanderättsavtal kan de inte heller anses ha talerätt (se t.ex. Mark- och miljööverdomstolen dom P1535-15).

Vad gäller föreningars klagorätt så har praxis på området utvecklats de senaste åren.

Högsta domstolen har i ett beslut den 11 mars 2020 (mål nr Ö 6017-18) klargjort att de särskilda bestämmelserna om klagorätt för miljöorganisationer som finns i 13 kap. 12 och 13 §§ PBL inte uttömmande reglerar sådana organisationers rätt att klaga på beslut som berör miljön och naturskyddet. Utöver den rätt som följer av dessa bestämmelser ska 42 § FL ges en tolkning som innebär att miljöorganisationer har klagorätt i fråga om bygglovsbeslut som aktualiserar hänsynstaganden som mer tydligt är relaterade till miljön och naturskyddet.

I ett avgörande den 9 juli 2020 (mål nr Ö 6554-19) har Högsta domstolen vidare slagit fast att en organisation som har till huvudsakligt ändamål att tillvarata kulturmiljöintressen och som uppfyller kriterierna i 16 kap. 13 § MB har klagorätt i fråga om beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan, om beslutet aktualiserar hänsynstaganden som mer tydligt är relaterade till kulturmiljön.

I dom från 17 september 2020, P 12648-19 har Mark- och miljööverdomstolen mot stöd av ovan nämnda avgöranden, uttalat att organisationer som har till ändamål att tillvarata kulturmiljöintressen bör ha rätt att överklaga beslut om bygglov under samma förutsättningar som gäller för beslut om detaljplaner. Mark- och miljööverdomstolen uttalade att det inte finns något principiellt hinder mot att låta organisationer som har till ändamål att tillvarata kulturmiljöintressen klaga på beslut om bygglov inom detaljplanelagda områden. Detta innebär dock inte att sådana organisationer har en oinskränkt rätt att överklaga bygglovs- eller andra beslut enligt PBL; i den mån det finns andra begränsningar av klagorätten kan det påverka även nu berörda organisationers möjlighet att överklaga.

I dom från den 28 oktober 2020, M 13871-19 prövade Mark- och miljööverdomstolen vilka typer av beslut som miljöorganisationer kan överklaga enligt 16 kap. 13 § MB. Med hänsyn till Århuskonventionen och tidigare praxis uttalade Mark- och miljööverdomstolen att bedömningen om en myndighets handlande ska kunna överklagas är om det finns miljölagstiftning som styr myndighetens handlande ifråga. Det är alltså möjligt att överklaga en

myndighets handlande, om myndigheten enligt miljölagstiftning har en plikt att handla på ett visst sätt.

Med hänvisning till den praxis som kommit de senaste åren, varav några rättsfall har redovisats ovan, är det inte otänkbart att beslut om beviljade rivningslov kan omfattas av Århuskonventionens rätt till prövning. Rivning av en byggnad har dessutom, typiskt sätt, en betydligt större påverkan på kulturmiljön än exempelvis ändring av en byggnad, där klagorätt i vissa fall har ansetts föreligga.

Av 13 kap. 12 § stycke 1 PBL, i dess lydelse från 2 augusti 2021, får en sådan ideell förening som avses i 16 kap. 13 § MB överklaga ett beslut att anta, ändra eller upphäva en detaljplan under vissa förutsättningar samt rätt att överklaga ett beslut att *ge bygglov eller positivt förhandsbesked* om åtgärden kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Rivningslov har inte inkluderats i denna nya formulering av 13 kap. 12 § PBL. Vidare har inte rätten för kulturmiljöorganisationer att överklaga beviljade rivningslov prövats av Mark- och miljööverdomstolen eller Högsta domstolen än. Länsstyrelsen finner därmed att det blir en alltför extensiv tolkning av lagstiftningen och befintlig praxis att tillerkänna föreningarna talerätt i detta ärende.

Länsstyrelsen finner därför att det i ärendet inte har framkommit att klagandena har, ett av rättsordningen godtagit intresse, av att få sina överklaganden av rivningslovet prövade. Deras överklaganden ska därför avvisas. Länsstyrelsen prövar således inte frågan om rivningslov i sak.

Med hänsyn till utgången av ärendet i sak saknas skäl att besluta om inhibition.

Du kan överklaga beslutet

Se bilaga med överklagandehänvisning.

Beslutande

Beslutet har fattats av jurist Kristina Brantberg. Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar Länsstyrelsen personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa finns på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Sändlista

Klagandena

1. Föreningen Liljeholmsbadets vänner, att: Marion Sundqvist, marionsundqvist@gmail.com
2. Svenska Byggnadsvårdsföreningen, hannes.granberg@byggnadsvard.se
3. Samfundet S:t Erik, att: Lotta von Liewen Wistrand, lotta@samfundetsterik.se
4. Storstockholms lokalförening i Personskadeförbundet RTP, att: Per-Gunnar Norlin, pgnorlin@telia.com
5. Västra Södermalms hembygdsförening, att: Yvonne Ingridsdotier, yvonne.ingridsdotier@gmail.com
6. Katarina hembygdsförening, att: Birgitta Palmertz, birgitta.palmertz@gmail.com

7. Maria Nilsson, mille.nilsson@gmail.com
8. Marianne Paulsson, marianne2@telia.com
9. Marina Santini, marinaromestockholm@gmail.com
10. Diana Arambasic, diana.arambasic@gmail.com
11. Johan Klingborn, johan.klingborn@gmail.com
12. Mari Kretz, mari@marikretz.se
13. Pia Grademo Bergman, pia.grademo@gmail.com
14. Susanne Peyre, sussisol@gmail.com
15. Susanne Felin, volpolstosod19@gmail.com
16. Carl-Fredrik Paleus. carl-fredrik.paleus@hotmail.com
17. Arne Kriström, arne.kristrom@me.com
18. Jonathan Cedergren, bulkman99.cedergren@gmail.com
19. Ulla Nordfors, Lyckovägen 9E, 167 52 Bromma
20. Martha Nelson, piamartha@gmail.com
21. Birgit Lilja, Södermannagatan 38, 116 40 Stockholm
22. Yvonne Domeij, zaninani2020@gmail.com
23. Tekla Tunblad, tekla.tunblad@gmail.com

Kopia till

Stadsbyggnadsnämnden i Stockholm kommun,
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

Du kan överklaga beslutet hos mark- och miljödomstolen

Om du inte är nöjd med länsstyrelsens beslut, kan du skriftligen överklaga beslutet hos mark- och miljödomstolen.

Hur överklagar jag beslutet?

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska du lämna eller skicka din skriftliga överklagan till Länsstyrelsen Stockholm antingen via e-post; stockholm@lansstyrelsen.se, eller med post; Länsstyrelsen Stockholm, Box 22067, 104 22 Stockholm.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till länsstyrelsen **inom tre veckor** från den dag du fick del av beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det mark- och miljödomstolen som beslutar om tiden kan förlängas.

Parter som företräder det allmänna ska ha kommit in med sitt överklagande **inom tre veckor** från den dag då beslutet meddelades.

Ditt överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som du överklagar, beslutets datum och diarienummer.
- Hur du vill att beslutet ska ändras.
- Varför du anser att länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Om du har handlingar som du anser stödjer din överklagan så bör du bifoga kopior på dessa. Kontakta länsstyrelsen i förväg om du behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

Ombud

Om du anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt dig ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt eget namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta länsstyrelsen via e-post, stockholm@lansstyrelsen.se, eller via växeltelefonnummer 010-223 10 00. Ange diarienummer 53202-2021.